

't Inschrien

2021 / 4

Kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Colofon

't Inschrien is het kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling

Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie

Jan Hinke, Theo Leoné (hoofdredacteur) en Harry Mulder.

Aan dit nummer werkten mee:

Geert Bekkering, Jan Hinke, Marcel Mentink, Gerhard Post, Frits van Riel, Dick Schlüter, Patrick Welman en John van Zuidam.

Redactieadres

OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur

Patrick Welman, voorzitter
Willem Wondergem, penningmeester / vicevoorzitter
Evert Ulrich, secretaris
Adrie Hemmink, bestuurslid
Riet Strijker, bestuurslid
Caroline Willems, bestuurslid

Secretariaat

secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Rabo rek.nr. NL41 RABO 0129 5763 79

OKThuis

Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl

Het abonnement is bij lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost per lid € 30,00, met partner € 35,00, jeugdleden tot 21 jaar € 15,00. Losse nummers zijn voor € 5,00 verkrijgbaar bij het secretariaat.

Nieuwe kopij moet uiterlijk 10 jan 2022 bij de redactie zijn. Richtlijnen voor publicatie zijn te vinden op de website.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een tuugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede

ISSN 1875-2659

Inhoud

Topvondsten maken isolement
van arm Twente tot mythe 3
Dick Schlüter

De oudste grenspaal van Nederland 8
Gerhard Post

Ontslagbrief soldaat uit Amerikaanse burgeroorlog 9
Frits van Riel

Zoeken, zoeken naar holtinkstoel 12
John van Zuidam

G.B. Vloedbeld (1884 – 1961) 16
“De mooderspraoke is de zeel van ons volk”
Jan Hinke en Geert Bekkering

In memoriam Frans Roeloffzen (1939 – 2021) 24

Democratie vraagt om samenwerking en respect 25
Patrick Welman, voorzitter Oudheidkamer Twente

Nieuw in de boekenkast 26
Marcel Mentink

*Bijschrift afbeelding voorpagina:
meester Vloedbeld op ca. 27-jarige leeftijd.*

Topvondsten maken isolement van arm Twente tot mythe

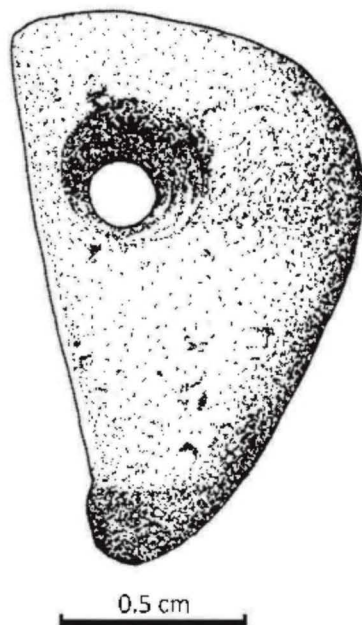
Dick Schlüter

Twente wordt niet direct in verband gebracht met archeologische topvondsten. De vijf sieraden uit de Steentijd, IJzertijd en de (Vroege) Middeleeuwen die in deze bijdrage worden besproken, zijn echter van internationaal belang. Het gaat om een stenen hanger uit Usselo, een bronzen spiraalarmband met een La-Tène-kraal uit Vriezenveen, een Saksische bronzen mantelspeld met diermotieven uit Vasse, gouden oorhangers uit Hezingen en een gouden oorhanger voorzien van geslepen stenen uit Weerselo. De glans van deze vondsten roept ook vragen op met betrekking tot de historie van Twente.

Het oudste sieraad dat tot nu toe in Twente is gevonden, is een min of meer driehoekige anderhalve centimeter grote stenen hanger die aan een koord om de hals is gedragen door een jager en verzamelaar uit de archeologische periode Laat Paleolithicum (circa 14.500-11.700 jaar geleden). Het platte steentje is vermoedelijk kwartsiet en heeft een conische doorboring die duidelijk door mensen is gemaakt (Zie tekening).

De vondst kwam in de jaren veertig van de vorige eeuw tevoorschijn tijdens een opgraving door de toenmalige directeur van het Rijksmuseum Twenthe, dr. Cor Hijzeler. De vindplaats is een zandrug bij de Ontginningsweg niet ver van het recreatieterrein Het Rutbeek. Tot op de dag van vandaag geniet de locatie echter vooral internationale bekendheid omdat door Hijzeler een laag met brokjes houtskool werd aangetroffen die met behulp van de C14-methode kon worden gedateerd op rond de 12.000 jaar oud.

Door verbeterde dateringsmethoden weten we ondertussen dat de laag rond 12.930 jaar oud is. De ontstaansgeschiedenis heeft waarschijnlijk te maken met grootschalige bosbranden die ontstonden door een uitbarsting van de Laacher-vulkaan in het Duitse Eifelgebied. Voor archeologen is de laag sindsdien van belang als gids-horizon. Als archeologische vondsten onder deze laag vandaan komen zijn ze meer dan 12.900 jaar oud en steentijdvondsten van daarboven zijn minder oud. Indien een laag voor de eerste keer wordt aangetroffen, dan wordt deze de naamgever. Om die reden is de locatie aan de Ontginningsweg niet alleen een archeologisch maar ook een aardkundig rijksmonument. De plek is sinds 2013 ook nog eens verrijkt met een kunstzinnig monument.

Oudste sieraad van Twente. Een steentijdhanger gevonden tijdens opgravingen bij Usselo in de jaren veertig van de vorige eeuw. (Tekening: Lykke Johansen)

De archeologische vondsten bestonden uit ruim 20.000 stuks vuursteen en de topper was de genoemde hanger. Deze kwam tevoorschijn pal onder de laag van Usselo. Uit een recente publicatie van de archeologen Marcel Niekus en Luc Amkreutz komt naar voren dat hangers uit het Laat-Paleolithicum zeer zeldzaam zijn in Nederland. De eigenaar of eigenaresse maakte deel uit van de zogenoemde Federmessercultuur (globaal 13.500-13.000 jaar geleden). Wat de rol is geweest van dit type doorboorde steentjes valt niet na te gaan. Het kan een amulet zijn geweest die bescherming moest bieden of gewoon een

mooi vlak en plat steentje die na het aanbrengen van een doorboring als een sieraad werd gedragen.

Helaas kan dit oudste 'sieraad' van Twente niet publiekelijk worden getoond omdat het in de jaren vijftig tijdens een tentoonstelling, waar het als bruikleen aan was afgestaan, is gestolen! Mocht een lezer informatie of een idee hebben over de huidige verblijfplaats van deze hanger, dan kan contact worden opgenomen met de schrijver van dit artikel via email-adres; d.schluter@kpnmail.nl De melding zal discreet worden behandeld.

Bronzen armband met glaskraal

De tweede vondst die van meer dan regionaal belang is, is een bronzen spiraalarmband met een zogenoemde La Tène-kraal. Deze werd gevonden in de omgeving van Vriezenveen. Het sieraad is gedragen door een vrouw die een belangrijke positie moet hebben gehad in de toenmalige agrarische samenleving. De vondst stamt uit de periode midden- of late IJzertijd (globaal 450-50 v. Chr.). Het gaat dus om een kostbaar sieraad van meer dan 2000 jaar oud (Zie foto op p. 6). De armband is gemaakt van een legering van koper en tin. Het sieraad heeft een diameter van 8,25 centimeter en aan elke zijde van de windingen is er een versiering van vier groepjes van drie dwarsindrukjes in het metaal. Aangezien er in Twente geen koper en tin worden aangetroffen is de armband als import via een handelaar verkregen. Hetzelfde geldt voor de kobaltblauwe versierde glaskraal. We spreken van een La Tène-kraal omdat dit type voorwerpen op een archeologische vindplaats in Zwitserland voor het eerst halverwege de 19e eeuw zijn aangetroffen.

Net als voor de 'Laag van Usselo' geldt ook voor deze kralen dat de eerste vindplaats de naamgever wordt. De kraal is gemaakt van gebakken glaspasta. Hoewel kwartszand, kalk, potas en – voor het kleuren van de glaspasta – mangaan- en ijzeroxide wel in deze streek aanwezig zijn, gaat het ook hier om een voorwerp dat door import is verkregen. De La Tène-cultuur wordt in verband gebracht met de Kelten. Het grensgebied van dit volk/deze cultuur strekte zich uit tot in het zuiden en midden (rivierengebied) van Nederland.

Kralen en ook armbanden van gekleurd glas waren in de late-IJzertijd populair bij de Keltische vrouwen en stonden - getuige de vondst bij Vriezenveen - ook in de belangstelling van Germaanse vrouwen. Dit type sieraden raakte in de Romeinse IJzertijd (globaal 50 v. Chr.-450 na Chr.) uit de mode. Of bronzen armband en kraal vanaf het begin één sieraad zijn geweest is niet duidelijk. Het is meer waarschijnlijk dat de armband uit de midden-IJzertijd stamt en dat de kraal een toevoeging is uit de late-IJzertijd.

Het sieraad zal de eigenaresse de nodige status binnen de lokale gemeenschap hebben opgeleverd. Toch werd het kleinood op zeker moment in het moeras geworpen. Tijdens ontginningswerkzaamheden in de omgeving van Vriezenveen kwam het weer tevoorschijn en het werd voor de Tweede Wereldoorlog geschonken aan de Vereniging Oudheidkamer Twente in Enschede. Mogelijk gaat het om een offervondst. In heel noordwest-Europa zijn namelijk kostbare voorwerpen aangetroffen in veenmoerassen. Wilde een man zijn zieke vrouw of dochter weer beter krijgen door het offer? Of was het bedoeld om een goede oogst of geluk af te dwingen voor de lokale gemeenschap? De armband is te zien in de archeologische presentatie in de Museumfabriek in Enschede.

Mantelspeld met diermotieven

De derde hier gepresenteerde toppeer is een Saksische fibula (mantelspeld) die rond de 1.400 jaar oud is en uit de Vroege Middeleeuwen stamt. Het gaat om het oudste in Twente gevonden sieraad dat voorzien is van diermotieven (Zie foto en tekening). Twente was toen een relatief dunbevolkt agrarisch gebied en het was heel verrassend toen er tijdens een opgraving op de Steenbrei in Vasse de plattegrond van een herenhof werd opgegraven. Dat de bewoners geen 'gewone' boeren waren komt onder andere naar voren uit importvondsten van aardewerk uit Friese gebieden en uit het midden van Duitsland. Ook werd een gouden muntje gevonden uit de tijd van de Frankische koningen. Het gaat om een zogenoemde tremmissis (585-675 na Chr.). Op de voorzijde staat een christelijk kruis, maar Twente was in die tijd nog niet gekerstend. Dat proces kwam pas in de achtste eeuw na Chr. op

Saksische mantelspeld uit de 6e eeuw na Chr. met de oudste versiering met diermotieven die in Twente is gevonden. (Foto: RAAP)

gang. De unieke mantelspeld is een sieraad uit deze 'heidense' periode met zijn veelgodendom en natuurgodsdienst.

De archeologen Etienne Pronk en Huub Scholte Lubberink van onderzoeksbureau RAAP zijn op basis van voorbeelden die in het mondingsgebied van de Elbe en Wezer en in Zuid-Engeland zijn gevonden, van mening dat het om een Saksische mantelspeld gaat. Op basis van de dierfiguren dateren zij de vondst in de 6e eeuw na Chr. De mantelspeld heeft ooit deel uitgemaakt van een paar, dat met een ketting was verbonden en op de schouder werd gedragen. Dit door import verkregen sieraad gaf de drager het nodige aanzien. Toch was de eigenaar of eigenaresse er niet zuinig genoeg op, want waarschijnlijk is het sieraad verloren bij het werken op het land bij de boerderij omdat het werd gevonden in een fossiele akkerlaag. Maar daardoor hebben we nu wel een voorwerp dat laat zien dat er in de 6e

eeuw in Vasse sprake is geweest van personen die een bepaalde status in de toenmalige samenleving hadden.

Herenhof in Hezingen?

Recent is gebleken dat in de directe omgeving van Vasse een eeuw later meer personen in de toenmalige agrarische samenleving kostbare sieraden en munten in bezit hadden. In 2020 is namelijk een spectaculaire schatvondst gedaan door de amateur-archeologen Gerben ten Buuren en Martin van der Beek uit Ootmarsum. Met behulp van hun metaaldetectors vonden zij in de omgeving van de Hoojdijk maar liefst 31 (delen van) gouden muntjes, bracteaten (munten of medailles die slechts aan één zijde van een afbeelding zijn voorzien) en sieraden. Bij dat laatste gaat het om twee gouden oorhangers waarvan één voorzien is van een muntje. Dit zijn tot nu toe de oudste gouden sieraden die in

Bronzen spiraalarmband met La Tène-kraal uit de IJzertijd gevonden bij Vriezenveen. (Foto: Het Oversticht)

Twente zijn gevonden! En ze maken deel uit van een vroeg-Middeleeuwse 'schatvondst' die tot de grootste van ons land behoort! Een eerste onderzoek op basis van de muntjes leerde dat de vondsten waarschijnlijk dateren uit de periode 675-700 na Chr.

Bovenstaande informatie is ontleend aan het door detectorzoeker Gert Gesink geschreven boek *'Twentse schatten onthuld'*.

Detectorvondsten uit de grensstreek en hun geschiedenis', dat in het voorjaar van 2021 is verschenen (www.detectboeken.nl).

Naar aanleiding van de melding van de vondst door Ten Buuren en Van der Beek heeft er een archeologische opgraving plaatsgevonden die opnieuw tientallen gouden voorwerpen opleverde. Door de gespreide ligging van de vondsten is het meest aannemelijk dat het om een schatvondst gaat die is verploegd. Interessant is de vraag wie de eigenaar is geweest? We hebben te maken met de tijd voordat Twente gekerstend werd en als graafschap deel ging uitmaken van het Karolingisch rijk. Gaan we uit van de hypothese dat de naam 'Twente' te maken heeft met het telwoord twee oftewel uit twee gebieden bestond (na 800 twee gouwen) dan is het goed mogelijk dat de schat te maken heeft met de familie die rond 700 een belangrijke positie had in en over het noordelijke stamterritorium. In een oorkonde uit 797 is dit gebied aangeduid als

'Northtuinti'. Bij het samenvoegen van de twee gebieden/gouwen in één Frankisch graafschap oftewel één ambtsgebied ontwikkelde Oldenzaal zich als het bestuurlijke, kerkelijke en militaire machtscentrum (aanwezigheid van een borg) van Twente.

De woonplaats van de betreffende familie is mogelijk een borg geweest waarvan de ligging op basis van veldnamen door Henk Woolderink werd ontdekt in een notariële akte uit 1844. Deze locatie is thans een akkercomplex op hemelsbreed 400 meter afstand van de plek waar de gouden voorwerpen zijn gevonden. Een andere optie is een locatie in de omgeving van de reeds in de middeleeuwen verdwenen nederzetting Nieling. Thans een gebied rondom grenspaal 81 en gelegen aan de oude reisroute Ootmarsum-Groningen/Friesland. Deze route loopt ook vlakbij de vindplaats. De verdwenen nederzetting ligt hemelsbreed op ruim een kilometer afstand.

De uitkomsten van de opgraving – waarbij opnieuw de nodige gouden voorwerpen zijn gevonden – zullen waarschijnlijk in de herfst van 2021 bekend worden gemaakt. Om die reden is er ook nog geen detailfoto van de genoemde gouden oorhangers en de andere gevonden voorwerpen beschikbaar. Het zou mooi zijn wanneer deze na restauratie en conservering te zien zullen zijn in de Museumfabriek in Enschede.

Gouden halve maan oorhanger

Rond de eeuwwisseling deed de detectorzoeker Oosterik uit Weerselo de vondst van zijn leven. Aan de rand van een es, niet ver van het Stift, gaf zijn detector een signaal en groef hij een gave gouden oorhanger op die afgezet was met een geslepen bergkristal en kleine turquoise gekleurde steentjes (Zie foto).

Na melding aan provinciaal archeoloog Ad Verlinde werd het sieraad onderzocht door een medewerker van de toenmalige Rijksdienst voor het Archeologisch Bodemonderzoek (ROB thans RCE). Daar kwam uit naar voren dat het om een oorhanger ging die met een gouddraad aan het oor werd gehangen en op die wijze werd gedragen. De vondst was gemaakt van hoog karaat goud en is van het type halve maan oorhanger. De maten zijn 3 cm breed en 2,8 cm

Kostbare gouden oorhanger voorzien van geslepen stenen uit de 11de eeuw. Gevonden bij Weerselo.
(Foto: Gert Gesink).

hoog. Het gaat om een datering tussen 1030-1070 na Chr. De eigenaresse moet een vrouw van hoge adel zijn geweest. Gert Gesink oppert in zijn boek keizerlijke kringen, maar aannemelijker lijkt de ook door hem aangestipte mogelijkheid van een verband met de oprichting van het Benedictijnerklooster in Weerselo in 1152. In 1142 kreeg ridder Hugo van Buren, afkomstig van de schatrijke Gelderse Heerlijkheid Buren bij Culemborg, de kapel van Weerselo in bezit. Deze kapel was de voorloper van de huidige 14e eeuwse kerk op het terrein van Stift Weerselo. Blijkbaar voelde Van Buren zich thuis in Weerselo want tien jaar later maakte hij de kapel tot het hart van een Benedictijner klooster waar hij met gezellen ging wonen en zijn verdere leven wijdde aan het geloof. Voor die tijd zal Van Buren samen met zijn vrouw (en dochters?) ook in Weerselo woonachtig zijn geweest, mogelijk heeft toen één van deze adellijke dames het kostbare sieraad tussen 1142 en 1152 verloren. De zusters die vanaf 1152 deel uitmaakten van de strenge kloostergemeenschap moesten hun aardse rijkdommen achter zich laten en zullen zeker niet in het bezit zijn geweest van dit sieraad. Het is om die reden plausibel dat het voor 1152 is verloren. De vondst is thans in bezit van de familie van de intussen overleden heer Oosterik.

De in deze bijdrage gepresenteerde vijf unieke vondsten laten zien dat Twente misschien ar-

cheologisch niet tot de rijkste gebieden in Nederland behoort, maar dat hier desondanks sieraden zijn gevonden die van (inter)nationaal historisch belang zijn en voor een deel nieuw licht werpen op de historie van deze streek. De mythe dat Twente lange tijd een armoedig en afgelegen gebied is geweest kan mede door deze vondsten naar de prullenmand worden verwezen.

Literatuur

- Gesink, Gert. (2021). *Twentse schatten onthuld. Detectorvondsten uit de grensstreek en hun geschiedenis*. Eibergen, Nederland: Uitgeverij Detectboeken.
- Niekus, J.L.Th. & Amkreutz, Luc, W.S.W. (January 2021). *Facts, fakes and fantasy: A critical review of upper and late Palaeolithic engravings, perforated objects and personal ornaments from the Netherlands*. In: Quaternary International, Volume 573, 30, p. 75-91.
- Pronk, E.C. (2015). *Van palenkrans tot palissade. Een opgraving van een grafveld uit het Laat Neolithicum en de Midden tot Late Bronstijd en een herenhof uit de Merovingische tijd. Plangebied De Steenbrei 3 te Vasse, gemeente Tubbergen*. RAAP Archeologisch Adviesbureau BV, rapport 2836, Deventer.
- Redactie, (2017). *Graven in het verleden: De Steenbrei Vasse*. In: Jaarboek Historische Kring Vasse, Mander en Hezingen, 36ste Jaargang, p. 6-88.
- Stapert, D. & Veenstra, H.J. (1988). *The section at Usselo; Brief description, grain-size distributions, and some remarks on the archaeology*. In: Palaeohistoria 30, p. 1-28.
- Woolderink, H. (1995/1996). *Ontdekking van een borg te Hezingen*. In: Jaarboek Historische Kring Vasse, Mander en Hezingen, 12de Jaargang, p. 41-45.
- Smeenge, Harm. (2020). *Het landschap van Noordoost-Twente*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

De oudste grenspaal van Nederland

Gerhard Post

Strooigoed

Twente is bezaaid met stenen. Ogenscheinlijk zijn ze willekeurig uitgestrooid. Een deel echter markeert al honderden jaren een grens. Deze grensstenen zijn het onderwerp van Strooigoed.

Niet ver van de plek waar de A1 Duitsland binnengaat, staat grenspaal 20 (officiële coördinaten: 52° 19' 7" NB, 7° 2' 51" OL). Een rijksmonument en - naar kenners zeggen - de oudste nog aanwezige bewerkte grenspaal van Nederland. Het is onbekend wanneer hij geplaatst werd, maar op grond van de 19 hele penningen in het wapen van Bentheim was dat vermoedelijk voor 1500. Vanaf 1500 werden in het wapen van Bentheim de twee buitenste penningen op de tweede rij maar half afgebeeld. Gegevens over de plaatsing van deze grenspaal zijn er dus niet. De vorm (een 'huisje') is uniek. Ook bijzonder is dat het wapen van Bentheim aan beide kanten staat afgebeeld. Was de paal alleen bedoeld als claim van Bentheim, geplaatst zonder overleg met de bisschop van Utrecht? Hoe dan ook, hij is opgenomen in het

grenstractaat van Meppen uit 1824 tussen de Nederlanden en Hannover, en kreeg daarin nummer 20, zie de foto.

In augustus 2007 ontdekte Dick Taat tot zijn schrik dat de grenspaal verdwenen was. Hij stond op een plek waar zandvrachtwagens af en aan reden, en de angst was dat de paal omvergereden was en daarop door iemand meegenomen naar een onbekende bestemming. Dat eerste klopte gelukkig niet, want hij bleek preventief door de gemeente Bentheim te zijn weggehaald. Anderhalf jaar later werd hij volgens het aluminium plaatje 5,00 meter verderop herplaatst. Een rijksgrenspaal, maar opzettelijke niet op de juiste locatie herplaatst. Ook dat maakt deze paal bijzonder.

De Duitse kant van grenspaal 20. (Foto Leander Post)

Ontslagbrief soldaat uit Amerikaanse burgeroorlog

Frits van Riel

.....

Het is alom bekend dat de Oudheidkamer Twente een zeer uitgebreide collectie bezit. Misschien minder bekend is dat een groot deel daarvan niets met Twente te maken heeft. Of dat de herkomst twijfelachtig is. Wellicht is het ontslagbewijs van A.H. Drehfahl uit 1884, dat op de website bij de museale collectie te vinden is onder de categorie prenten, een goed voorbeeld van dat laatste. Het verhaal er achter leek mij echter wel de moeite waard om hier te schetsen.

Wie was A.H. Drehfahl en wat was zijn relatie met Enschede?

Albartus Hendrikus Drehfahl, roepnaam Albert, werd op 29 juni 1824 in Coevorden geboren met de achternaam Appeldoorn als zoon van de ongehuwde 20-jarige Hendrika Suzanna Anna Appeldoorn. Zijn geboorte vond plaats in het huis van de blauwverver en de verwekker Gottfried Drehfahl. Gottfried, geboren in het Zwitserse Burgdorf bij Bern, trouwde op 29 september dat jaar met de moeder, waardoor hun zoontje werd erkend. Een vergelijkbaar geval had zich eerder al voorgedaan tussen hem en de oudere zuster van Hendrika Suzanna Anna, Berta Hendrika Appeldoorn. Op 8 november 1818 werd van de toen 18-jarige en ongehuwde Berta een zoontje Ferdinand Carel Appeldoorn geboren. De verwekker van het kind trouwde op 17 juni 1819 in Harderwijk met haar en was op dat moment fuselier bij het 33e Depotbataljon voor de Koloniën en 27 jaar oud. Met dit huwelijk werd hun zoontje erkend. Albert was dus een halfbroer van Ferdinand Carel. Gottfried, Berta en hun zoontje Ferdinand Carel vertrokken naar Batavia, waar Berta op 7 november 1821 aan cholera overleed en een dag later op het Nieuwe Kerkhof werd begraven. [1] Gottfried was op dat moment bode bij de Hoofddirectie van Financiën in Batavia. Daarna keerde hij met zijn zoontje naar Coevorden terug. Na Albert werd nog een zoon geboren en tussen april 1828 en maart 1829 moet Gottfried Drehfahl met zijn gezin naar Harderwijk zijn verhuisd. Daar was hij winkelier, woonde op de Wolleweverstraat 345 (later 50) en hier werden nog zes kinderen geboren. Oudste zoon Ferdinand Carel was schoenmaker en verliet het huis in 1837 om zijn dienstplicht bij de Nationale Militie te

vervullen. Hij werd ingelijfd bij het 8e Regiment Infanterie en diende zes jaar als soldaat. Daarna ging hij waarschijnlijk in Enschede wonen, werd pettenmaker en trouwde er op 17 november 1847 met Hendrika Kusters. [2] Dit echtpaar kreeg elf kinderen.

Albert Drehfahl was in Harderwijk bakker en vertrok in 1850 naar Zaandam. Hij werd echter op 8 april 1851 opgenomen op de Verbandafdeling van het Binnengasthuis in Amsterdam en daar tot 25 juli op kostgeld verpleegd. [3] Je zou denken: een ongelukje met de bakoven. Hij schreef zich in Zaandam pas op 5 augustus 1851 in als bakkersknecht op het adres Molenbuurt 731 en vertrok op 11 augustus 1852 naar Amsterdam. Daar woonde en werkte hij als bakkersknecht op de St. Annendwarsstraat 479, het huis van een weduwe met een bakkerij.

Mei 1853 keerde hij naar Harderwijk terug. [4] In deze tijd lag hij opnieuw in het Binnengasthuis in Amsterdam, want van 28 maart tot 6 april 1853 werd hij op ziekenzaal 1 verpleegd. [5] Hij woonde weer thuis en vertrok al op 14 juli naar Arnhem. [6] Uit Arnhem schreef hij zich op 24 november dat jaar in Rotterdam op de Raamstraat 497 in, het logement de Drie Kronen. Op 6 november 1854 vertrok hij naar Woerden. [7] Daar was hij broodbakker en woonde in huis bij zijn baas. Daarna werkte hij van 30 juli 1855 tot 19 juni 1856 in Utrecht bij een broodbakker aan de Oudegracht Weerdzijde 14. [8]

Hij liet zich op 19 juni 1856 opnieuw naar Amsterdam uitschrijven. [9], [10] Een dyslectische ambtenaar schreef zijn achternaam deze keer als Drehfhal en hij woonde en werkte bij een broodbakker aan de Weesperstraat 29. Een vertrek staat niet

genoteerd. Hij liet zich waarschijnlijk ook niet als emigrant registreren. [11] t/m [13]

In de Verenigde Staten trad Albert Drehfahl namelijk tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog op 25 augustus 1861 in dienst als soldaat bij het 45e Regiment Infanterie New York aan de kant van de Noordelijke staten (de Unie). Later diende hij nog in het 58e Regiment Infanterie New York en zwaaide vanwege een liesbreuk op 1 oktober 1865 af in Nashville, Tennessee. Hij werd op 17 oktober 1866 tot Amerikaan genaturaliseerd en woonde toen in de 8th Albanystraat in New York (Manhattan). In 1870 woonde hij, intussen 45 jaar oud, gehuwd, vader en bakker, in Bloomfield, New Jersey.

Op een gegeven moment werd het tijd zijn familie in Nederland te bezoeken. In de krant Het Nieuws van den Dag van 15 juli 1890 staat een passagierslijst van het stoomschip Amsterdam, dat op 12 juli van Amsterdam naar New York vertrok en A.H. Drehfahl aan

dat op 9 april van New York naar Rotterdam vertrok . Aan boord bevond zich A.H. Drehfahl. Deze krant berichtte op 21 juni 1892 dat A.H. Drehfahl zich op 18 juni als passagier aan boord van het stoomschip Spaarndam van Rotterdam naar New York bevond. [14] Op 30 juni 1892 meldde hij zich bij de Emigratiedienst op Ellis Island bij New York en kwam toen uit Rotterdam. Hij was 68 jaar, bakker, en had in Amerika het laatst in Dayton, Ohio, gewoond. Hij was kennelijk weer bij zijn familie in Nederland geweest. Halfbroer Ferdinand Carel was intussen overleden. Volgens zijn stamboek en begraafgegevens overleed Albert op 3 juni 1893 in Dayton, Ohio, en werd daar als oorlogsveteraan begraven. [15] De oudste zoon van Ferdinand Carel, Berend, overleed in Enschede op 23-6-1931 en was toen winkelier. Jongste zoon Hendrikus Carel overleed daar op 18-2-1945. Misschien schonk een van hen het ontslagbewijs aan de Oudheidkamer.

Getuigschrift US Army A.H. Drehfahl.

boord had. Toen leefde zijn halfbroer Ferdinand Carel in Enschede nog. In die zelfde krant van 21 april 1892 staat een passagierslijst van het stoomschip Maasdam,

Bronnen

1. De Bataviasche Courant van 24-11-1821 in de krantendatabase Delpher van de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag.
2. De Huwelijksbijlagen van zijn huwelijk in Enschede op 17-11-1847 akte 35 op de website Familysearch.
3. Website Stadsarchief Amsterdam, zoeken in de indexen, verwijzend naar toegang 5268 Inventaris van het Archief van de Gemeenteziekenhuizen 1804-1975 Binnengasthuis, Patiëntenzorg. Stamboeken patiënten: inv. nr.2513 Register mannen 1851 Verbandafdeling folio 22.
4. Idem, toegang 5000 Inventaris van het Archief van het Bevolkingsregister Amsterdam 1850-1952: inv. nr.371 Bevolkingsregister 1851-1853 Buurt 1, Afdeling 2, deel 3 folio 429.
5. Idem, toegang 5268 Inventaris van het Archief van de Gemeenteziekenhuizen 1804-1975 Binnengasthuis, Patiëntenzorg. Stamboeken patiënten: inv. nr.2517 Register mannen 1853 Ziekenafdeling folio 48.

6. Website Streekarchivariaat Noordwest Veluwe te Elburg, toegang 5002 Inventaris van het Nieuw Archief der Gemeente Harderwijk 1813-1943 Bevolking: inv. nr.806 Bevolkingsregister Wijk 9 (Harderwijk) 1850-1862 folio 50.
7. Website Stadsarchief Rotterdam, toegang 494-03 Inventaris van het Archief van de Gemeentesecretarie Rotterdam, afdeling Bevolking 1829-1990: inv. nr.39 Bevolkingsregister Rotterdam 1850-1862 Wijk 6 folio 1176.
8. Website Regionaal Historisch Centrum Rijnstreek en Lopikerwaard te Woerden, toegang W002 Inventaris van het Archief van de Gemeente Woerden 1811-1936 Bevolking: inv. nr.915 Deel V Dienstboden- en werkliedenregister 1850-1855 folio 10.
9. Website Het Utrechts Archief, toegang 1007-2 Inventaris van het archief van het Gemeentebestuur van Utrecht 1813-1969 Deel 2, stukken over afzonderlijke onderwerpen zonder classificatienummers. Bevolking, registers van vestiging en vertrek: inv. nr.7995 Register van vestiging 1854-1857 nrs.3232-7383 voor nr.4392 en inv. nr.8036 Register van vertrek 1854-1857 nr.5012.
10. Het Utrechts Archief, Bevolkingsregister Utrecht 1850-1859 op microfiche: Wijk H blad 17.
11. Website Stadsarchief Amsterdam, toegang 5007 Bevolkingsregister: registers van vertrek, vestiging, verblijf en huisnummering 1821-1934: inv. nr.13 Register van vestiging 1856 Buurt W nr.29 en toegang 5000 Bevolkingsregister 1850-1952: inv. nr.1001 Persoonsnamenindex op het bevolkingsregister 1851-1863 D voor W 3 bladen 1345 en 958.
12. Idem, zoeken in de index op de website op naam. Verwijzend naar toegang 5000 Inventaris van het Archief van het Bevolkingsregister Amsterdam 1850-1952: inv. nr.575 Bevolkingsregister 1851-1863 Buurt W, afdeling 3, deel 3 Buurt W 29.
13. Website Nationaal Archief Den Haag, naamindex op de emigranten vanuit Nederland 1848-1877, voorkomende in de staten van landverhuizers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.
14. Zoekresultaten op de website Familysearch voor o.a. zijn stamboek .
15. De krantendatabase Delpher.

DOMESTIC HISTORY.									
WHERE BORN.	Age.	Height.	Complexion.	Color of Eyes.	Color of Hair.	OCCUPATION.	Residence Subsequent to Discharge.	Married or Single.	P. O.
<i>Holland</i>	<i>64</i>	<i>5.6</i>	<i>DK</i>	<i>Brn</i>	<i>DK</i>	<i>Driver</i>	<i>New York City N. Y.</i>	<i>Wid</i>	
HOME HISTORY.									
Rate of Pension.	Date of Admission and Re-Admission.		Condition of Re-Admission.		Date of Discharge.		Cause of Discharge.		Date of Death.
<i>8.</i>	<i>Sept 20 1888.</i>				<i>October 19. 1888</i>		<i>at his own request</i>		<i>June 3^d 1893</i>
	<i>May 29 1891</i>		<i>Without Conditions</i>						<i>J-18</i>
									<i>Grave #22.</i>

Militair stamboek.

Zoeken, zoeken naar holtinkstoel

John van Zuidam

In mijn boek 'Oale Groond. Geschiedenis van het Twentse landschap' is een foto opgenomen van een holtinkstoel uit 1742 in het depot van de Oudheidkamer Twente, waarvan de herkomst tot nu toe onbekend was. Mijn oproep in 't Inschrien nr.2 van 2020 leverde slechts één reactie op, namelijk van Goaitsen van der Vliet, conservator van de Twentse Taalbank. Hij gaf aan in welke richting ik het moest zoeken en dat leidde tot een speurtocht via Uelsen, Wilsum naar uiteindelijk Brecklenkamp. Hij onderzocht ook de mogelijke familierelaties van Fenne Brokel. Naast Goaitsen ondervond ik tevens steun van de Heimatverein Uelsen und Umgebung in de persoon van Hermann Vos-Bode. Eveneens van Hennie Olde Loohuis, voorzitter Stichting Openluchtmuseum Ootmarsum en van Bennie Busscher uit Ootmarsum, die samen met Harrie Smienk de website Heemkunde- Lattrop-Brecklenkamp beheert. Ik ben schatplichtig aan alle vier.

Herkomst

Deze holtinkstoel is vrijwel zeker afkomstig van het erve Scholten aan de Jonkerhoesweg in

De holtinkstoel. Foto Oudheidkamer Twente.

Brecklenkamp. Het was een geschenk ter gelegenheid van het tweede huwelijk van Jan Scholten, oorspronkelijk Horst geheten, met Fenne Brokel(man) dat in 1742 werd gesloten. Op de rugleuning staat de tekst:

Jan Scholten

Fenne Brokel

Elude A 1742.

'Elude' is een afkorting van 'Ehelude', wat 'echtpaar' betekent en A staat voor 'Anno Domini' oftewel het 'Jaar des Heren'. Aan het erve Scholten was van oudsher het markerichterschap van de marke Brecklenkamp verbonden. De stoel zal dus door Jan Scholten zijn gebruikt als erfmarkenrichter tijdens de holtinkvergaderingen van de marke.

De oudste vermelding van het erf dateert uit 1391 toen Baldewijn van den Laer het verkocht aan Berend, graaf van Bentheim. Vanaf 1392 vinden we het terug in de leenregisters van de graaf van Bentheim. In 1640 kwam het in pandschap van de Bentincks op Huis Brecklenkamp, omdat er een groot bedrag aan schuld bij de Scholtens was ontstaan. Het erf werd in 1651 doorverkocht aan Adolf Hendrik van Raesfelt op Twickel. Het Huis Brecklenkamp kwam niet in zijn bezit. In de 18de eeuw heeft de familie Van Wassenaer, die Twickel bewoonde, enkele tientallen jaren beslag laten leggen op het Huis. Dit werd opgeheven in 1731 doordat Riquin Ignatius Bentinck zijn hypotheekschulden kon aflossen. Het Brecklenkampse bezit van Twickel omvat tegenwoordig 240 hectare grond en vijf boerderijen, waarvan er nog twee het agrarisch

Erve Scholten, tegenwoordig Helman.

bedrijf uitoefenen. Het werd vroeger, naast de bezittingen in Lage, als één geheel beheerd vanuit het 'Forsthaus' in Lage, tegenwoordig vanuit de rentmeesterij in Delden. Erve Scholten heeft landelijke bekendheid gekregen door zijn bakspieker. Toen deze rond 1900 buiten gebruik raakte, wilde de toenmalige bewoner van het erf, Jan Scholten (1874-1956), de spieker ten nutte maken door hem uit te breiden en er een varkensspieker van te maken. Echter een eikenboom stond in de weg en hij kreeg van Twickel geen toestemming om deze om te hakken. Jan verzoon daarop een creatieve oplossing door er omheen te bouwen.

Eigenaren

De Jan Scholten van de stoel is de vierde 'Scholten' die in de archieven traceerbaar is. Aan hem gaan drie erfopvolgers Scholten vooraf: de oudst bekende Jan Scholte, geboren ca. 1606, Lambert Scholten, geboren ca. 1635 en Jurrien Scholten, geboren ca. 1669. De laatste trouwt in 1699 met Geerdjen Jongerinck, geboren omstreeks 1674 in Hiltten (Neuenhaus) 'oaver 'n poal bij de Pruus', dat wil zeggen over de grens

in Duitsland. Uit dit huwelijk worden maar liefst 11 kinderen geboren alvorens Jurrien in 1720 'oet de tied raakte', dus overleed.

Geerdjen hertrouwt in 1721 met Jan Horst, geboren in Halle (Uelsen), in 1691 in Uelsen gedoopt. Omdat Jan op het erve Scholten introuwt, verandert hij zijn naam in Scholten. In 1742 trouwt Jan opnieuw met Fenne Brokel(man), gedoopt in 1708 in Uelsen. Het meest aannemelijk is dat zij de dochter is van Jan Breukel- of Brokelman (1675-1741) en Gese Breukelman (ca. 1700). Ze krijgen in ieder geval twee kinderen: Berend Breukel- of Brokelman (1705-1783) die trouwt met Geerdjen Scholten (overleden in 1783). Dit echtpaar krijgt zes kinderen, over het algemeen genoemd naar hun voorouders, waaronder wederom een Fenne (geboren 1748). De bruid uit 1742, Fenne, zou dan een zus van Berend moeten zijn (geboren 1708). Deze gegevens zijn ontleend aan het 'Ortsfamilienbuch' van Uelsen, maar ze zijn helaas onvolledig. Verder is in de DTB-registers (doop, trouw en begraafboeken) van de kerken in Ootmarsum en Uelsen geen spoor teruggevonden van de huwelijksluiting tussen Jan en

Spieker in Brecklenkamp.

Fenne. Wel komt de naam Fenne voor in de Volkstelling van 1748, waar als bewoners van het Scholtenerf worden genoemd: 'Schulte + vrouw Fenne'. We staan hier dus vooralsnog voor enkele raadsels.

Oudheidkamer

Rond 1937 moet de stoel vermoedelijk door de hierboven genoemde Jan Scholten van de varkensspieker zijn verkocht aan Jan ten Bruggencate (1871-1952), geboren te Almelo en woonachtig in Albergen, ook "Steenjantje" of het "Urnenmannetje" genoemd. Jan stamde uit een vooraanstaande familie die gelieerd was aan de grote textieldynastieën. Zijn grootvader was burgemeester van Enschede tijdens de grote stadsbrand van 1862 en een oom was directeur van de Twentsche Bank. Op 17-jarige leeftijd exploiteerde hij met zijn medevennoten een steenfabriek bij Albergen. Toen omstreeks 1900 de leemgroeve was uitgeput, begaf hij zich in de houthandel, de handel in tuin-, landbouw- en klaverzaden en in de fruitcultuur. Hij bezat een grote kwekerij van ruim drie hectare bij zijn

Huize Mariahoeve nabij het Almelo-Nordhorn kanaal in Albergen. Echter zijn grote passie lag bij de Twentse geschiedenis. "Ik leef nu eenmaal in de oudheid, het tegenwoordige heeft zozeer geen belangstelling voor mij", was een regelmatig geciteerde zinsnede van hem.

Ten Bruggencate stroopte voor zichzelf, maar ook in opdracht en soms in gezelschap van Jan Herman van Heek (1873-1957), zoon van de grote 'captain of industry' Gerrit Jan van Heek (1837-1915), Twente en de graafschappen Bentheim en Lingen af op zoek naar waardevolle voorwerpen uit het streek- en kunstverleden.

Hij stichtte in zijn Mariahoeve 'Museum Oud Twenthe' en vroeg daarvoor de status van Rijksmuseum aan, die hem in 1933 werd verleend. Dit museum heeft ook na zijn dood in 1952 nog bestaan, tot 1956 voortgezet door zijn zoon. Het was ook Ten Bruggencate die in 1928 en 1929 de opgraving leidde van de kloosterruïne in Sibculo. Vanaf 1926 had de broer van Jan Herman, Ludwig van Heek (1871-1931), geprobeerd het terrein waarop het klooster Sibculo had gestaan, van diverse eigenaren te verwerven, hetgeen hem uiteindelijk lukte.

De rijke collectie van het museum raakte na 1956 verstrooid over heel Twente. Een deel kwam terecht bij de Oudheidkamer Twente. Het is aannemelijk dat de stoel daar ook toe behoorde, maar kan ook rechtstreeks in de collectie terecht zijn gekomen via Jan Herman, die aan de wieg stond van de oprichting van de Oudheidkamer. Een derde mogelijkheid is dat een andere broer, Arnold Helmig van Heek (1882-1972) de stoel verwierf, omdat hij, op aandringen van Jan Herman, in 1942 Huis Brecklenkamp kocht en liet restaureren en dus regelmatig in die contreien vertoefde. De kleindochter van Arnold, Marlies Enklaar, maakte mij erop attent dat op Landgoed Het Stroet, waar Arnold tot zijn dood woonde, zich in de hal een stoel bevindt die veel gelijkenis vertoont met de holtinkstoel. Die stoel dateert uit 1744, twee jaar later dan de stoel van erve Scholten. In de rugleuning zijn wederom de namen van een bruidspaar uitgebeiteld. En ook dit keer is de herkomst van de stoel en het bruidspaar onbekend!

Inscriptie in de rugleuning van de stoel op Het Stroot. Foto: Marlies Enklaar.

Blinde vlek

Een honderd procent sluitend bewijs voor de herkomst en door wie de stoel aan de Oudheidkamer Twente werd gedoneerd, kunnen we helaas niet geven. Ook is er een blinde vlek met betrekking tot het huwelijkspaar omtrent de kerk waarin het huwelijk werd gesloten. Wie de ouders van de bruid waren is aannemelijk gemaakt, maar in haar afstamming zitten nog onzekerheden. Door de vondst van een gelijkende stoel in de hal op Het Stroot, kan de stelling worden verdedigd dat deze stoelen in seriematige productie zijn vervaardigd door een schrijnmaker die zijn vak verstond. De stoelen waren niet voor alledaags gebruik, maar droegen in zekere zin een ceremonieachtig karakter, bedoeld als luxe bruidsgeschenk. Dat de stoel in het depot van de Oudheidkamer te boek staat als holtinkstoel, moeten we zien als afgeleide functie. Vanwege het statige karakter van de stoel zal de bruidegom Jan Scholten op erve Scholten de stoel als holtrichterszetel hebben gebruikt, toen hij de holtinks van de marke Brecklenkamp voorzat.

Maar ook met betrekking tot de twee stoelen staan een aantal vragen open: zoals de kleinzoon van Arnold Helmig van Heek, Arnold Enklaar,

bewoner van Het Stroot, als archeoloog formuleerde: hoeveel van die stoelen zijn er eigenlijk over? Staan ze ook op schilderijen en tekeningen van interieurs van boerderijen? Lijken ze in stijl op elkaar? Ook in Duitsland over de grens werden ze vermoedelijk gemaakt en zijn ze misschien overgebleven? De laatste twee vragen kan ik bevestigend beantwoorden: ze lijken inderdaad in stijl op elkaar en ik heb het sterke vermoeden dat ze uit de Duitse grensstreek afkomstig zijn. Wie van de lezers neemt de handschoenen op?

Aanvullende geraadpleegde literatuur:

E.G.H. Löwik, *De Twentse Beweging. Strijd voor Modersproake en Eigenheid*. (Proefschrift R.U. Groningen 2003), *Wie is wie? Korte biografische schetsen van de belangrijkste Twentse regionalisten*. 321-349; Jan ten Bruggencate (1871-1952) 324.

R. van Dijk en M. Vonk, red., *Moderne Devotie in Monnikspij. Klooster en colligatie van Sibculo 1406-1580*. (Kampen, 2007) 131-141.

G.B.Vloedbeld (1884 – 1961)

“De mooderspraake is de zeel van ons volk”

Jan Hinke en Geert Bekkering

Dit najaar was het zestig jaar geleden, dat meester Vloedbeld na een kort ziekbed op 77-jarige leeftijd overleed. Hij was op dat moment nog volop actief in de Twentse beweging, waaraan hij al meer dan een halve eeuw zijn beste krachten gegeven had. En dit alles naast zijn beroep als onderwijzer, met alles wat daar vroeger bij hoorde, en zijn bijbaan als journalist. Deze laatste functie wist hij goed te combineren met zijn liefde voor het Twents. Door velen wordt hij beschouwd als de grootste schrijver in de mooderspraake, hij is in ieder geval de meest productieve. Toch is maar betrekkelijk weinig ook echt in boekvorm uitgegeven.

Tussen hand en hoofd

Gerhardus Vloedbeld werd op 9 maart 1884 geboren in Ambt Almelo op boerderij 't Haghoes in de buurtschap 'n Krommendiek, nabij de Ootmarsumsestraat tussen het Sluitersveld en Mariaparochie. Het boerengezin leefde op het ritme van de seizoenen en maakte deel uit van de plattelandscultuur. Verhalen vertellen bij het haardvuur en klootschieten waren daarvan vaste bestanddelen. Uiteraard groeide hij op met het Twents als voertaal.

Pas toen hij naar school ging, leerde hij het Nederlands kennen. Hij bleek een goede leerling en op aanraden van zijn onderwijzer ging hij na de Lagere School naar de Normaalschool aan de Hofkampstraat in Almelo, de HBS-variant voor toekomstige onderwijzers. Dit in tegenstelling tot zijn broers Jans en Hennik, die boer en wever werden. Ook Gerrit, zoals hij thuis genoemd werd, was gehecht aan het handwerk en het heeft lang geduurd voordat hij er vrede mee had dat voor hem blijkbaar een andere levensinvulling was weggelegd. Hij zou altijd een voorliefde blijven houden voor het boerenleven en als het even kon, hielp hij graag een handje mee. Hard werken en uren maken die een boer ook maakte, bleef heel zijn leven zijn credo.

Daarnaast was hij heel sportief en een echte sportliefhebber. Op de Normaalschool, waar wel eens vreemd tegen dat *boer'nkeerlke* werd aangekeken, sleepte hij toch maar mooi de meeste sportmedailles in de wacht. Klootschieten, schaatsen en voetballen waren zijn favoriete sporten.

Tussen Twents en ABN

Zowel op de Lagere School als op de Normaalschool was de streektaal taboe en moest hij ABN spreken. Hij ondervond aan den lijve wat we tegenwoordig ‘code switching’ noemen, het schakelen tussen verschillende leefwerelden. Maar het had geen invloed op zijn leerprestaties. In 1902, op 18-jarige leeftijd, deed hij met goed gevolg eindexamen in Zwolle. Zijn eerste aanstelling als onderwijzer kreeg hij in Manderveen, maar al snel kon hij zich aanzienlijk verbeteren en werd Borne zijn volgende standplaats. Hier woonde hij door de week boven een café en, omdat hij daar ook de misstanden zag, werd hij geheelonthouder. Hij zou hier een aantal jaren blijven, totdat hij in 1907 – hij was toen 23 – onderwijzer kon worden aan de Radboudschool te Almelo, de parochieschool van de St. Georgius (de Sjorskerk).

Geboortehuis 't Haghoes.

Verenigingsman

In deze periode was hij ook actief geworden binnen het r.-k. verenigingsleven, zoals dat vanuit Enschede op gang was gebracht door Alphons Ariëns en nu overal in katholiek Nederland

navolging vond. Met zijn broers Jan en Hendrik en anderen vormde hij de zgn. 'Jonge Garde'. Uit hun koker kwamen de plannen die zouden leiden tot de oprichting van menige katholieke vereniging in Stad en Ambt Almelo (arbeidersvereniging, voetbalvereniging, middenstandsvereniging, boerenleenbank, ABTB, enz.). Hoe zoiets in zijn werk ging, kunnen we bv lezen op de website van de voetbalvereniging P.H.: *"De historie van P.H. is nauw verweven met de historie van de katholieke sportbeweging in Twente. Toen in 1916 de R.K.U.V.B., de Rooms Katholieke Utrechtse Voetbalbond, werd opgericht, plaatste de secretaris van Achilles uit Hengelo een oproep in de Twentsche Courant om te komen tot het oprichten van katholieke voetbalclubs. Nu was er een redacteur van deze krant in Almelo, meester Vloedbeld, die zelf gevoetbald had bij A.A.V. Hij schreef een heldere uiteenzetting over het belang van een katholieke sportorganisatie en kondigde een bijeenkomst aan op 22 september 1916 op de zolder van Lepelman aan de Julianastraat. Er gaven zich direct 28 jongelui op als lid en een voorlopig bestuur werd gekozen, ..."*

Hij zou altijd een verenigingsman blijven. Eind jaren dertig had hij 23 verenigingen mee opgericht, bekleedde hij 17 bestuursfuncties, waaronder 13 secretariaten. In die zin was hij ook typisch een onderdeel van de katholieke emancipatie, die juist in het eerste kwart van de 20e eeuw een enorme uitbouw kende. Er waren voor de katholieken nog genoeg achterstanden in te halen. Hij ondervond ze ook zelf. De Radboudschool aan de Noorderstraat was een door de gemeente afgedankte school, maar nog wel geschikt geacht voor het r.-k. onderwijs. Het gebouw was gelegen bij een leerlooierij met veel stank en ratten. Met zijn gezin woonde Vloedbeld 20 jaar lang in de onderwijzerswoning naast de school.

Onderwijzer en journalist

In hetzelfde jaar 1907, waarin hij bij de Radboudschool in dienst trad, werd hij journalist bij de *Twentsche Courant*. In een ingezonden stuk had hij een aantijging van socialistische zijde zodanig goed gepareerd, dat hoofdredacteur J.T. Sommer hem graag aan de krant verbond. Hij kon dan meteen de plaats innemen van meester Heinink uit Reutum, die het jaar daarvoor overleden was. Deze viel op omdat hij in de krant ook in het

Twents schreef. In die beginjaren was Heinink Vloebelds grote voorbeeld. Vanaf 1910 zou ook Vloedbeld stukjes in het Twents gaan schrijven, het begin van een duizelingwekkende journalistieke productie, ook in de streektaal. Bij de krant leerde hij ook meester W.G.A.J. Röring uit Geesteren kennen, de schrijver van o.a. *'Kerkelelijk en wereldlijk Twente'* (1909-1911), en Bernardus Krikhaar (Toon Tukker) uit Geesteren, alsook Hendrik Klaassen uit Albergen en meester H.P. van Koersveld uit Albergen, indertijd (rond Almelo) bekende (katholieke) regionalisten. Daarentegen publiceerden protestantse schrijvers als Johanna van Buren en mr. G.J. ter Kuile in het *Dagblad van het Oosten-Twentsch Zondagsblad*, en socialistische als Klaas Jassies en Adriaan Buter in het *Volksblad voor Twente*. Vóór de Tweede Wereldoorlog was het regionalisme behoorlijk versnipperd, zowel door de verzuiling als door het zich beperken tot de eigen woonplaats. Hoe bekend was meester Vloedbeld vóór de Tweede Wereldoorlog in Enschede? Pas na de oorlog zouden regionale initiatieven echt Twente-breed worden opgezet.

Gedenksteen aan de Krommendijk.

Onderwijzer versus regionalist

Op school was dialect taboe. Ook Vloedbeld diende zich aan deze 'pedagogische' voorschriften te houden. En dat deed hij ook. Het is hem later vanuit de regionalistische beweging nog wel verweten. Adriaan Buter schreef hierover: *"Mijn vader, als schoolmeester, had in zijn opleiding te horen gekregen dat dialect en plat synoniem en daarmee onbeschaafd waren. Die visie, onder andere door ene meneer Terwey in een leerboek voor de kweekschool vastgelegd, heeft duizenden school-*

meesters van de oude stempel ertoe gebracht dialect (dus 'plat') sprekende leerlingen te bestraffen. Tot hen behoorde nota bene ook een van onze bekendste 'platschrievers', de Almelse meester Vloedveld. Vraag het zijn oud-leerlingen maar!" En dat,

Meestershuis en Radboudschool, circa 1915.

terwijl van Vloedveld toch de volgende uitspraken bekend zijn: *'Dow ik nog noar de schoole gung, leus mien breur oet 'n ni'jen Almblak an 'n heerd 't "platte" verhaal van meester Heinink veur. Dat was 'n feesoavond! Ik veulen: dat is vertellen in oonzen egen sproake; wat ik op de schoole leer is nich egen'* en *"De eigen aard, de eigen cultuur van een volk blijkt op de eerste plaats uit zijn taal. Nem de Twentse sproake vot en Twente is zik zölm nich meer"*. Uit deze merkwaardige spagaat heeft Vloedveld zich pas na zijn pensionering als onderwijzer (1947) kunnen bevrijden. In die zin was zijn journalistieke werk een mooie compensatie, om niet te zeggen uitlaatklep voor zijn dialectloze onderwijzersbaan. Van de andere kant, schrijven was nu eenmaal zijn passie. Dat begon al in zijn eerste jaren als onderwijzer toen hij tussen 1901 en 1907 een dagboek bijhield *'Notities en gedachten'*, zo'n twintig schriften vol. Maar daarin is (nog) geen woord Twents te vinden. Niet zo vreemd gezien zijn *'onderwijs keurslijf'*.

Als journalist ook regionalist

Hij leidde een druk bestaan: de school, het verenigingsleven en daarnaast de Twentsche Courant. Deze verscheen weliswaar 'maar' twee keer per week, maar hij moest hem wel bijna in zijn eentje vullen. In 1912 trouwde Sommer hem ook de eindredactie toe. Het kwam geregeld voor dat hij al voordat de school begon, voor de krant bezig was. Hij vond ook nog tijd om een schoolboek te schrijven *'Geschiedenis der*

Katholiek Kerk in tijd- en levensbeelden', in 1912 door Sommer uitgegeven.

En dan had hij natuurlijk nog een privé leven. In 1913 trouwde hij met Marietje (M.H.) van der Aa, een Almelse middenstandsdochter. Zij kregen zeven kinderen, van wie journalist en regionalist G.J. H. Vloedveld (Gerard, 1919-2012) het meest in de voetsporen van zijn vader zou treden. In 1917 publiceerde meester Vloedveld zijn eerste *'Twentsche Alledagjes'*, zijn 'column' met een enorme verscheidenheid aan actuele en historische onderwerpen, die hij tientallen jaren zou voortzetten. Het zouden er uiteindelijk zo'n 4000 worden. Min of meer gelijktijdig liepen nog twee andere rubrieken *'Twente van week tot week'* en *'Belangrijke gebeurtenissen in het buitenland'*, waarin hij zijn licht liet schijnen over regionale resp. internationale gebeurtenissen. Alsof dit nog niet genoeg was, week hij ook nog wel eens uit naar andere kranten. Tussen 1929 en 1931 was hij regelmatig te lezen in het Utrechtse dagblad Het Centrum met zijn *"Twentsche Brieven"*.

Mans Kapbaarg en Augustin Wibbelt

In 1921 verhuisde de *Twentsche Courant* van Almelo naar Oldenzaal. De inmiddels 37-jarige Vloedveld kreeg van het episcopaat de opdracht in Almelo een nieuwe katholieke krant te begin-

Mozaïek in de Mans Kapbaargtunnel in Almelo: schieten op een rode kool.

nen. Dat werd de *Nieuwe Twentsche en Almelse Courant* (NTAC), waarvan hij de hoofdredacteur werd. In deze NTAC verscheen in 1923-1924

voor het eerst, in de vorm van een feuilleton, de *Mans Kapbaarg*. Het verhaal is gebaseerd op verhalen die hij in zijn jeugd hoorde. Zowel in zijn eigen familie als in die van noabers leefden verhalen van voorouders die als soldaat van Napoleon naar Rusland waren getrokken. De gehele 19e eeuw bleven de Napoleontische oorlogen tot de verbeelding spreken en stof tot verhalen bieden, zeker ook op het Twentse platteland. Dit verhaal werd acht keer herdrukt, waarvan drie maal in boekvorm. Bij elke herdruk voegde de auteur weer iets nieuws aan het verhaal toe. De laatste edities verschenen postuum, bij Witkam, in 1968 en 1979.

Kort na de Eerste Wereldoorlog had Vloedbeld het werk van de Munsterlandse pastoor *Augustin Wibbelt* leren kennen. Met deze streektaalauteur van 'achter 'n poal' voelde hij zich erg verwant. Na Heinink was Wibbelt zijn tweede grote inspirator. Tussen 1923 en 1938 vertaalde hij maar liefst 17 romans van Wibbelt in het Twents, o.a. *De Noaloatenschap*, uitgegeven in 1925 door Lulof en in 1992 nog eens door Van de Berg. Daarnaast publiceerde hij in deze periode ook in de *Katholieke Illustratie*, *Twentsche Almanak* en *Noaberschopp*. In 1934 zorgde hij voor een *Gedenkboek* bij het 150-jarig bestaan van de St. Georgiusparochie.

Hoofdonderwijzer

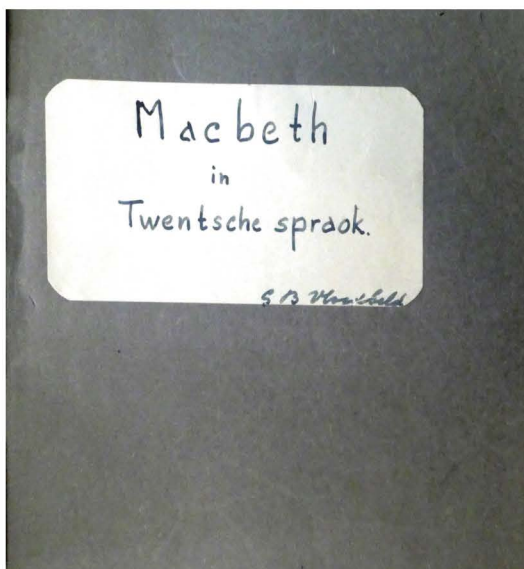
Pas toen hij 51 jaar was, in 1935, werd hij hoofd van de Radboudschool, toen zijn voorganger (eindelijk) met pensioen ging. Hij verhuisde nu naar een ruime eigen woning aan de Vriezenveenseweg. Al die tijd was hij nog blijven wonen in de woning naast de Radboudschool, die eigenlijk bestemd was voor de jongste onderwijzer (want die opende elke dag de school en hield toezicht op de schoolomgeving). Een bekend beeld in de onderwijzerswoning aan de Noorderstraat was, dat wanneer Vloedbeld na school thuis kwam, hij zich aan de huiskamertafel zette, de tafel vol legde met papieren en aan het schrijven ging. Tegen de vaste avondetenstijd herinnerde zijn vrouw hem er aan dat er gegeten ging worden. Lichtelijk protesterend en enigszins korzelig *gadderde* de *meister* zijn paperassen bij elkaar, legde die terzijde op het dichtst bij zijnde meubelstuk, om ze onmiddellijk na het eten op te pakken, weer over de tafel uit te spreiden en er tot

's avonds laat in verder te werken, zo nodig tot diep in de nacht. Wanneer er teksten gekopieerd moesten worden bv vergaderstukken, had hij de gewoonte deze als dictee op te geven aan de schoolkinderen.

Zijn schrijfproductie was enorm: columns, korte verhalen (in zijn nalatenschap werden er 120 gevonden), romans, vertalingen, beschouwingen, verzamelingen spreekwoorden, woordverklaringen, enz. De laatstgenoemde waren vooral bedoeld als taalstudies om het Twents te verrijken met nieuwe woorden en begrippen. Hij schreef ook voor toneel en revues. Hij trad dan vaak ook als regisseur op. Ook schreef hij soms gedichten, maar dat was niet zijn sterkste kant. Zijn lange epische gedicht '*De stried van de drie Dieksen*' is echter zeer geschikt om voor te dragen. Het is later, ook door Witkam, uitgegeven onder de titel '*Klootscheeters Wedstried*' (1969).

Tweede Wereldoorlog

De Tweede wereldoorlog is Vloedbeld betrekkelijk goed doorgekomen, maar heeft hem geestelijk diep geraakt. Hij was er vooral ontzet over, dat '*de leu van achter 'n poal*', die toch dezelfde taal

Schrift met vertaalde wereldliteratuur.

spraken en dezelfde tradities deelden, nu ineens vijanden geworden waren en tot verschrikkelijke dingen in staat bleken. Hij heeft zich op zijn leeftijd niet meer met actief verzet bezig

gehouden en de oorlog betrekkelijk gelaten doorleefd. Uiteraard stond hij lijnrecht achter de oproepen van kardinaal De Jong. Al meteen in het begin van de oorlog werd zijn krant verboden. Hij beleefde in feite de rustigste jaren van zijn leven. Hij hield een oorlogsdagboek bij en werkte aan een *'Familiekroniek'*. Curieus was ook zijn *'Missaaltje'*: de onveranderlijke gebeden in het "Missaal voor de zondag". Hierin had hij losse blaadjes met Twentse teksten geplakt naast de Nederlandse. Dit missaal gebruikte hij elke zondag in de kerk.

Waarschijnlijk zijn toen ook al de plannen ontstaan om schrijvers uit de wereldliteratuur en de Nederlandse literatuur in het Twents te vertalen. De feitelijke uitvoering volgde vooral in de jaren na de oorlog. Van Sophocles tot Shakespeare en van Vondel tot Frederik van Eeden. Hij wilde er mee aantonen dat het Twents een volwaardige taal is, waarmee je alles kunt uitdrukken en waarin je ook een literair niveau kunt bereiken. In totaal heeft hij zeker 55 van dergelijke vertalingen

Kleinzoen Gerard met de schriften van zijn grootvader.

gemaakt, keurig in schriftjes neergepend, maar helaas nooit uitgegeven, op *Elckerlick* (1959) na.

Culturele wederopbouw

Toen Nederland na de oorlog aan de Wederopbouw begon, ontstonden er ook in Twente

diverse initiatieven in regionalistische richting, zoals de *Algemene Vereniging Twente*. In de vele werkgroepen van deze vereniging komen we echter niet de naam van Vloedbeld tegen. Toch kan het haast niet anders of hij moet er op een of andere manier aan deel genomen hebben. Het gebeurde overigens wel vaker dat hij slechts op de achtergrond aanwezig was.

Maar in deze eerste jaren na de oorlog had hij er ook nauwelijks de tijd voor om zich aan te sluiten bij grote regionale initiatieven. In 1947 ging hij met pensioen. Hij was toen precies veertig jaar aan de Radboudschool verbonden geweest, waarvan de laatste twaalf jaar als hoofd. Hij zal zich in de eerste jaren na de oorlog vooral met de opbouw van zijn school hebben beziggehouden en daarna met zijn naderend afscheid. Daarnaast was hij in deze jaren betrokken bij de oprichting in 1947 van de Historische Kring *Stad en Ambt Almelo*.

Van 1947 tot en met 1952 schreef hij ook weer voor de *Twentsche Courant*, die na de oorlog werd uitgebouwd over heel Twente. Hij was niet meer echt in dienst, maar leverde nog wel bijdragen. Dat waren vooral langlopende (kerk)-historische series, zoals *'Parochiekerken in Twente'* (60 weken), *'Geschiedenis van de kerk in Twente'* (ruim 80 weken) en *'Geschiedenis van Twente'* (drie jaar lang). Door zijn grote belezenheid beschikte hij ook over een uitgebreide historische kennis. Hij was geen man voor archieven (had er ook de tijd niet voor), maar hij las wel alles wat verscheen en onthield dat ook. En zoals gezegd, was hij in deze periode volop bezig met het vertalen van literaire werken uit de Nederlandse – en de wereldliteratuur. Buursink en Diemer volgden dit met belangstelling en zij zorgden er mede voor dat Vloedbeld steeds meer bekendheid kreeg, ook buiten zijn roomse en Almelse omgeving. Hij zette zich ook aan de vertaling van Bijbelgedeelten. Na zijn dood, bij gelegenheid van zijn honderdste geboortedag, zou hiervan uitgegeven worden *De Eawengellies van Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes* (Witkam, 1984).

De Nedersaksische beweging en de Twentse Schrieverskring

In het begin van de jaren vijftig ontwaakte de groot-Nedersaksische gedachte. Arnold Rakers uit Nordhorn wist velen te begeistern voor de zaak

van de streektaal, die namelijk van de twintig miljoen Nedersaksisch sprekenden. Op grote bijeenkomsten in Markelo (1955) en Ter Apel (1956) werden interessante toekomstperspectieven geschilderd. Ook Vloedbeld raakte enthousiast. Had hij zich een aantal jaren op de achtergrond gehouden, nu trad hij – inmiddels de 70 gepasseerd – weer meer op de voorgrond. Het leidde er toe dat hij in de laatste vijf à zes jaar van zijn leven actiever en

radio voordrachten houden (KRO, ROO, RONO), naast de lezingen, die hij altijd al hield. Hij publiceerde nu vooral in het door Gigengack in 1956 opgerichte tijdschrift *Twènterlaand, en -leu en -spraake (TLLS)*, dat het orgaan zou worden van de Twentse Schrieverskring. Daarnaast schreef hij een verhandeling over '*Schriewers in de Twentsche sproak*' (1958). Met Johan Gigengack begon hij ook aan een Twents woordenboek. Voorpublicaties verschenen alvast

Echtpaar Vloedbeld op 25 september 1953, veertig jaar getrouwd.

ambitieuzer was dan ooit tevoren, in ieder geval in een ruimer kader en op een hoger niveau. Er kwam een *Nedersaksische Schrieverskring* tot stand en daar binnen een *Twentse Schrieverskring*. Van deze laatste organisatie werd Vloedbeld de voorzitter. Dit bracht hem in contact met Arnold Rakers binnen het Nedersaksische verband en met Johan Gigengack binnen de Twentse kring. Met beiden kon hij uitstekend opschieten. Als altijd was hij optimistisch gestemd. Toen iemand tegen hem opmerkte, dat de kring nog maar zo'n '*vuske*' (een klein hoopje) was, reageerde hij: "*Nen vössen, meen i'j! En 't wördt nen richtigen kapbaarg, waar de radio voort de kulturele streuk'kes oet trekken kan, ieder bod as dat neudig is!*" En inderdaad, hij ging nu ook

in TLLS. Zijn overlijden in 1961 zorgde ervoor dat dit project niet voltooid kon worden. Johan Gigengack heeft in zijn laatste levensjaren (mid-den jaren zeventig) dit project weer ter hand genomen. Het resulteerde in het postuum in 1979 uitgegeven '*Twentse woorden en gezegden. Deel I*'. Vervolgdelen zijn sindsdien niet verschenen. Zo ligt er nog heel veel werk van Vloedbeld te wachten op verdere verwerking.

Allerlaatste projecten: Jaarboek Twente en Twentse Post

In deze laatste jaren werden ook zijn contacten met mr. Bernard Plegt intensiever, de hoofd-redacteur van de Twentsche Courant. Met anderen ijverden zij voor een Jaarboek voor Twente,

G.B. Vloedbeld en Jan Jans bij een tentoonstelling in 1956.

een regiobreed platform, naar het voorbeeld van de Jahrbücher in de Duitse gebieden. Najaar 1961 was het zover, dat het eerste nummer gepresenteerd kon worden. Vloedbeld zou dit net niet meer meemaken. Wel kon hij nog op zijn ziekbed de drukproeven van het eerste nummer corrigeren.

Eveneens in 1961 ontwikkelde Johan Gigengack, met medeweten van meester Vloedbeld, plannen voor een nieuw tijdschrift, de *Twentse Post*. Beoogd eindredacteur was G.B. Vloedbeld. Het eerste nummer (januari 1962) verscheen toen hij al overleden was en hij zou ook maar in één nummer als hoofdredacteur genoemd worden. Het is interessant om kennis te nemen van wat in het 'Ten Geleide' bij dit eerste nummer (door Gigengack) gezegd wordt over de koers van het blad, omdat dit ook de motieven weergeeft die meester Vloedbeld altijd hebben geleid: *"Maar de taal is slechts voertuig van iets anders. Onder leiding van meester Vloedbeld drong in eigen kring steeds meer het besef door, dat het meer dan om de «taal» alleen om een cultuur gaat: een geestelijke beschaving. ... Een regionalisme zoals meester Vloedbeld het zag, is uitsluitend dienstbaarheid aan hogere middelen. ... Modern regionalisme is geen "traditionalisme". Eerder zou men de modern regionalistisch denkende mens een figuur kunnen noemen, ..., die onophoudelijk poogt de eenheid van leven en zin te ontdekken."*

In zijn proefschrift *De Twentse beweging. Strijd voor modersproake en eigenheid*. (Groningen,

2003) bespeurt Frank Löwik een discrepantie tussen deze goede bedoelingen en de feitelijke effecten van dit regionalisme. In dat verschil ziet hij bij Vloedbeld een zekere tragiek. Hij schrijft: *"Vloedbeld was welbewust bezig het Twents tot de randen van zijn mogelijkheden te verkennen. Naast heel veel oorspronkelijk werk vertaalde hij fragmenten uit de wereldliteratuur, om zo al vertalende en hertalende te bouwen aan een beschaafde Twentse schrijftaal. Om die reden heb ik hem eerder 'de eerste bewuste bouweraan de taal' genoemd. Maar inderdaad, de zinsnede de 'randen van zijn mogelijkheden' is hier ook op Vloedbeld zelf van toepassing.*

Hij, geboren in een buurtschap bij Almelo in 1884, stond - en we zeggen dat met alle respect voor zijn enorme werkkraft en eruditie - met één been in de negentiende eeuw. Zelf de middelbare leeftijd gepasseerd kon hij voor de aankomende generaties geen identificatiemodel meer vervullen. Hij hoorde nog volop tot de romantische school met zijn spinvisites, 'klootscheetwedstriedn', 'gesjichtn oet ankebesmoorstied' (verhalen uit de tijd van onze voorouders). De thematiek was uitermate rückwärtsgewandt."

Een geïdealiseerd verleden als toekomstperspectief, is dat wat Vloedbeld als erfenis achterliet? Of heeft hij ons meer te bieden? Een verdere ontsluiting van zijn talloze teksten zal het leren.

Met dank aan G.J.M. (Gerard) Vloedbeld, kleinzoon (Wierden)

Literatuur

G.J.M. Vloedbeld: Van Middelbeld tot Haghoes' meester. De geschiedenis van de familie Vloedbeld en het leven van 'meester' G.B. Vloedbeld. Wierden, 2013

G.J.M. Vloedbeld en G.J.H. Vloedbeld: Levensloop van 'meester' G.B. Vloedbeld, den Twentsen Homerus. In: Jaarboek Twente, 51(2012), p. 52-67

Frank Löwik: De Twentse beweging. Strijd voor modersproake en eigenheid. Groningen, 2003

De bekendste uitgaven van meester Vloedveld.

In memoriam Frans Roeloffzen (1939 – 2021)

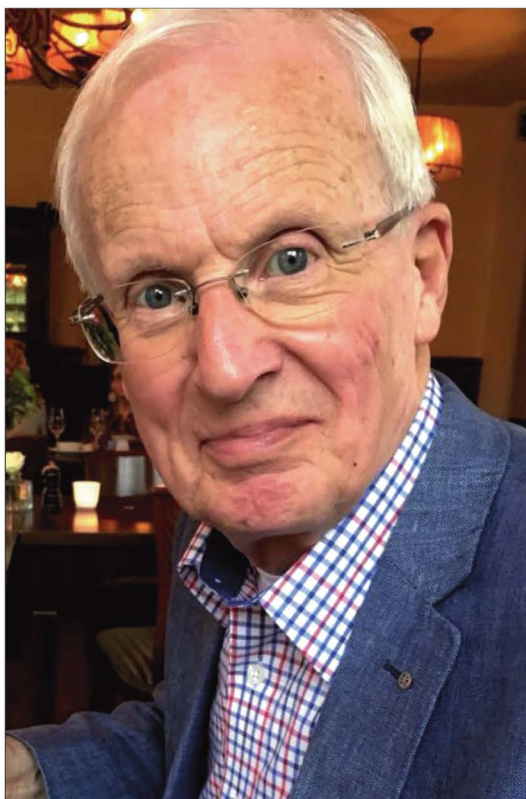
Oud-voorzitter van de Oudheidkamer Twente Frans Roeloffzen (1939) is op 19 september in zijn geboortestad Enschede overleden. De Enschedeër was 13 jaar bestuurslid van de Oudheidkamer, waarvan tien jaar voorzitter (1995 -2005).

Garagehouder Roeloffzen had een brede interesse voor de tastbare historie. Hij hielp bij opgravingen en ontwikkelde een eigen theorie over de oudste gracht van Enschede. Hij kwam tot de conclusie dat zijn geboorteplaats al in 1300 stadsrechten kreeg van bisschop Willem II Berthout van Mechelen.

Gedreven stortte Roeloffzen zich met veel veldwerk op onderzoek naar de oriëntatie van de oude christelijke kerken in heel het noordwesten van Europa. Zijn theorie was dat de altaren niet precies naar het oosten gericht waren. Frans meende te kunnen bewijzen dat de oriëntatie van een kerk bepaald werd door de zonnestand op de feestdag van de patroonheilige van die kerk. Het ging er om dat op de naamgevingdag de laatste stralen van de ondergaande zon door de open deuren onder de toren op het altaar konden vallen. De afname van zijn gezondheid verhinderde het plan om op het onderwerp te promoveren.

Frans was voorzitter van de Oudheidkamer in een woelige periode met moeilijke keuzes. Op het vertrek van de Oudheidkamer uit het Rijksmuseum volgde het samengaan met de Twente Academie in het Van Deinse Instituut. Bij de vorming van het geïntegreerde museum Twentse Welle moesten opnieuw lastige knopen worden doorgemaakt.

Toen de gezondheid van zowel Frans als zijn vrouw Ria snel achteruit gingen, behoorde zelfstandig wonen niet meer tot de mogelijkheden. Mede om die reden schonken in december 2019 de kinderen een groot deel van de omvangrijke boekencollectie over de regio aan de vereniging Oudheidkamer Twente.

Frans Roeloffzen in 2017.

Democratie vraagt om samenwerking en respect

Nieuws van Patrick uit
Oudheidkamer Twente

Beste lezers,

Voor u ligt 't Inschrien met wederom een artikel van de voorzitter van de Vereniging Oudheidkamer Twente. Het is een enorm cliché, maar desondanks durf ik te stellen dat we in een bijzondere periode leven. Dat vraagt om samenwerking en respect. Twee belangrijke waarden van onze democratie. Een democratie die echter wel onder druk staat.

Begin dit jaar hebben we in Washington gezien dat democratie helaas niet altijd meer vanzelfsprekend is. Als Nederland en als Nederlanders is het belangrijk om in onze democratie te blijven investeren. Respect voor elkaars mening is daarbij essentieel. Respect begint met het hanteren van het uitgangspunt dat iedereen gelijk is. Artikel 1 van onze Grondwet (Gw) luidt immers: "Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan."

Artikel 8 Gw (vrijheid van vereniging) wordt samen met artikel 9 Gw (vrijheid van vergadering en betoging) tot de politieke grondrechten gerekend, omdat ze onmisbare voorwaarden zijn voor het functioneren van de democratie. De Amerikaanse president Abraham Lincoln zei in 1863 over deze grondrechten: 'Om goed te kunnen functioneren heeft een democratie een aantal regels nodig die zijn opgesomd in de grondwet. Vrije verkiezingen zijn belangrijk maar zonder de vrijheid van meningsuiting, vergadering, vereniging is het vrijwel onmogelijk om goed geïnformeerd te worden en over onderwerpen te discussiëren, waarna men een weloverwogen stem uit kan brengen.'

Twente heeft op veel andere Europese regio's een voorsprong. Hier kennen we veel verenigingen en organisaties die iets willen betekenen in welke vorm en uiting dan ook voor de samenleving. Niet

ik, maar wij. Een gemeenschap is sterker en veiliger als iedereen gelijkwaardig mee kan doen en een bijdrage aan de toekomst kan leveren. Als we deze infrastructuur blijven koesteren dan zie ik de toekomst van de Twentse gemeenschap zonnig in. We mogen hier trots op zijn. Met hart en ziel moeten we dit voortzetten. Laten we het lichtgevende voorbeeld voor anderen zijn. Niet om anderen de maat te nemen, maar juist als gids.

Bovengenoemde waarden zijn voor mij belangrijk en probeer ik te vertalen naar mijn werk in Oldenzaal en mijn rol als voorzitter van de Vereniging Oudheidkamer Twente. Over de vereniging gesproken. De afgelopen maanden hebben we niet stil gezeten. Wederom heeft u op social media mooie en inhoudelijk interessante artikelen voorbij zien komen. Belangrijk voor het vergroten van onze naamsbekendheid. We hebben aandacht in de media gekregen. Denk bijvoorbeeld aan de overdracht van een musket die we in bruikleen aan het Westfries Museum hebben gegeven. Of de samenwerking met Landschap Overijssel en Crematoria Twente. Ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van laatstgenoemde is rondom de grafvelden van Mander een wandeling uitgezet en hebben we een cadeaucheque ter waarde van 500 euro mogen ontvangen. Daarnaast is een delegatie van het bestuur in Rotterdam geweest om een geschenken schilderij van Bruna op te halen. Daar komen we nog een keer op terug. We zitten kortom niet stil.

Blijf gezond en good goan.

Patrick Welman
Voorzitter Vereniging Oudheidkamer Twente

Nieuw in de boekenkast

Marcel Mentink

Verslaafd aan nevels en zonsopgang. Zal je maar gebeuren, in het land van joe en mie. Tukkers zijn duidelijk paradijsvogels. Bakkerszoon Wolter Lemstra heeft zijn fleurige biografie.

Martin ten Denge: Tukkerspotten – een ABC boek over de ziel van de Twentenaar

Enschede: AFDH uitgevers, 2021 | ISBN 9789493183100 | 160 pag. | € 17,95

'Tukkerspotten is de gids voor een bijzondere paradijsvogel: de Tukker. In alfabetische volgorde ontleedt Martin ter Denge (Rijssen, 1986), Tukker in hart en nieren, de culturele psyche van de doorsnee Twentenaar. En hoe dat allemaal samenhangt. Tukkerspotten pakt clichés hard aan en zet ze zo flink in een ander perspectief, dat je denkt: 'Dat ha'k nog neet dacht!'

Eugenie Mogendorff-ter Kuile: Trouw aan Twente. Stichting Edwina van Heek - 75 jaar

Zwolle: Waanders & De Kunst, 2021 | ISBN: 9789 4626 2335 4 | 208 pag. | € 34,50

De Stichting Edwina van Heek beheert twee landgoederen, Zonnebeek bij Enschede en Singraven bij Denekamp. Huis Zonnebeek is het voormalige woonhuis van de textielfabrikant Jan Bernard van Heek en zijn vrouw Edwina. Zij lieten een vruchtbare stichting na, die blijvend wenst bij te dragen aan een veranderend Twents landschap. Dit fotoboek met oude en nieuwe foto's van Landgoed Singraven en Huis Zonnebeek en hun bewoners, geeft een mooi beeld van Twente in de afgelopen 75 jaar.

Eddy Oude Voshaar: De Dinkel, het land van joe en mie

2021 | € 19,95

Hardloper Oude Voshaar raakte al trainende verslaafd aan de lichtinvallen, nevels en zonsopgangen van het Dinkelgebied. Dit samen met het gebeier van de vroege zondagmorgenklokken komend uit de galmgaten van de kerktorens van Gronau, Gildehaus, Losser en Denekamp inspireerde hem om te schrijven en foto's te maken. "De Dinkel, Het land van joe en mie" omvat mooie en aansprekende verhalen met een kwinkslag naar taal en omgeving. Met de prachtige foto's verdient dit boek een plekje op ieders leestafel.

Bert Groenman: Wolter Lemstra – Een boeiend leven in publieke dienst

Hengelo: Stichting Historisch Archief Hengelo, 2021 | ISBN 9789 08301226 1 | 328 pag. | € 27,50
Wolter Lemstra (1935) was in zijn lange loopbaan burgemeester van onder andere Hengelo en Leiden, en daarvoor loco-burgemeester van Utrecht. Waar Wolter verscheen kwam er van alles in beweging. Het ingedommelde Hengelo bracht hij in de jaren negentig tot leven. In de verhitte discussies rond de beoogde Dubbelstad en Twentestad had hij een levendig aandeel. Maar liefst zestien banen en veertig bijbanen kleurden het leven van deze Groningse bakkerszoon. Een fleurige biografie van een veelzijdig en kleurrijk dienaar van het openbaar bestuur.

Christa van Hees: Kapelaan in oorlogstijd: Dagboek van Theo Egberts

Utrecht: eigen uitgave, 2021 | 200 pag. | €19,90
'Pracht volk, die Tukkers. Moge God hen sparen voor oorlogsgeweld!!' Het is januari 1945 als de Utrechtse kapelaan Theo Egberts dit in zijn dag-

boek schrijft. Meer dan driehonderd hongerige kinderen uit de Domstad vinden dankzij hem onderdak in Twente. Journaliste Christa van Hees kwam het dagboek op het spoor en besloot het uit te geven. „De emotie spat van elke bladzijde af.” De in 1906 in Enschede geboren Egberts zou later nog pastoor van Glanerbrug worden, van 1962 tot 1975, en daar ook overlijden.

Dick Schlüter: De Oostlandse gedichten

Enschede: Uitgeverij Twentse Media, 2021 | ISBN: 9789 0715 1761 7 | 146 pag. | € 17,25
Deze dichtbundel met 101 gedichten (waarvan 17 in het Twents) van de voormalig provinciedichter van Overijssel en stadsdichter van Enschede verrast ons door wat de auteur te zeggen heeft over een stedelijk, agrarisch en natuurlijk deel van Nederland, waar paarden, vuur en nabuurschap culturele waarden zijn.

Hetty Franken: Gal en rozenwater

ISBN: 9789 0903 4784 4 | € 15,00
De Hengelose stadsdichter vroeg zich bij haar aanstelling in 2019 af welke toon ze in haar gedichten zou aanslaan: rozenwater of juist zwarte gal. Ze laat het bij haar afscheid zien in deze verzamelbundel van gedichten en illustraties.

Erik Hütte: Tweents spreukjesboek

Enschede: BoekenGilde, 2020 | € 20,-
‘t Book is bedoeld as onskuldig med sien in dissen onzekeren weerld en in ongewisse tieden. ‘t Is ‘n ondeugend book e-wödden, dus allenig geschikt veur grote leu en volwassen potleu.

Nijntje hef feest in Twente/ vertaling: Herman Finkers

Gorredijk: Uitgeverij Bornmeer, 2020 | ISBN 9789056156367 | 28 pag. | € 6,95
Zee zochen zich ‘n kleedken oet ‘t schierste oet de kas en road es woarum zee dat deu umdat zee jöarig was.

Gijs Eijssink: De dag dat de laatste Tukker het licht uitdeed

Enschede: FC Twente, 2021 | ISBN: 9789 0822 2356 9 | 128 pag. | € 19,65
Op 24 mei 2001 beleefden 35.000 Tukker in de Kuip in Rotterdam een bekerfinale die wellicht nooit zal worden herhaald. Twintig jaar na dato

komen de hoofdrolspelers weer aan het woord: Waar wonen ze, hoe leven ze, hebben ze een gezin. Aan de keukentafel werd het besproken.

René Borgerink: In het pak genaaid

Enschede: Boekengilde, 2021 | ISBN: 9789 4640 2968 0 | 256 pag. | € 19,70

De ondertitel luidt: 'Jarenlange malversaties, misleiding, leugens, intriges en intimidaties achter de schermen van de Stichting Wielerevenementen Dinkelland'. De auteur was penningmeester van deze stichting. Dit is zijn kant van het verhaal over een langlopend conflict.

Peter Mense: Geen idee in Twente

Enschede: Boekengilde, 2020 | ISBN 9789464026696 | 96 pag. | € 14,95
Mense had jarenlang een platenzaak in Haaksbergen. Zijn winkel 'Geen idee' groeide uit tot een begrip in muziekminnend Nederland. Nadat hij enkele van zijn talloze anekdotes op internet geplaatst had, kreeg Mense zoveel reacties dat hij zijn bizarre belevenissen heeft gebundeld.

Ditta op den Dries: Verbroken belofte

Stichting 70 jaar Molukkers in Nederland, 2021 | ISBN: 9789 0831 8341 1 | 200 pag. | € 20,00
Meer dan dertig interviews met Overijsselse Molukkers staan aan de basis van verschillende thema's over de pijn van het verleden, de behoefte aan erkenning en excuses en hoop voor de toekomst. De 28-jarige, uit Wierden afkomstige Charissa Leiwakabessy komt ook aan het woord en vertelt dat ze 'samen de pijn uit het verleden wil opruimen'. Het boek werd gepresenteerd tijdens de Provinciale Herdenkingsdag van 70 jaar Molukkers in Overijssel in Nijverdal.

SCHERVEN BRENGEN GELUK...

Ja, het zou heel goed een scherf van niks kunnen zijn. Aan de andere kant... Wie weet welk verhaal er achter schuilgaat. Of wat voor ommekeer hij over zeg 1000 jaar teweegbrengt.

U, als lid van de Oudheidkamer Twente, u doet natuurlijk geen scherf af als zomaar een scherf. Bovendien weet u dat de OKT veel meer in zijn bezit heeft en over veel en veel meer gaat dan alleen archeologische vondsten.

Hoe meer mensen dat met u zouden weten, hoe mooier natuurlijk. En hoe rooskleuriger en actiever ook de toekomst van de OKT. Over actiever gesproken: er is binnen de OKT van alles te doen. Vrijwilligers zijn dan ook van harte welkom. Voor administratieve werkzaamheden, voor ict, voor bestuursfuncties, als huismeester, voor tal van hand- en spandiensten, voor noem maar op.

...EN EEN ACTIEVE TOEKOMST VOOR DE OUDHEIDKAMER TWENTE

Iets voor u, OKT-vrijwilliger? Of voor iemand (hoeft nog geen OKT-lid te zijn) die u kent? Mailt u dan naar: vrijwilligers@oudheidkamertwente.nl of schrijf een briefje naar onderstaand adres.

OKT huis Stroinksbleekweg 12b, 7523ZL Enschede
T 053-4787447 E info@oudheidkamertwente.nl

*Vereniging Oudheidkamer
Twente*

